

Un deceniu de „hărțuire” a Codului penal¹

Prof. Univ. Dr. Valerian Cioclei

Facultatea de Drept, Universitatea din București

Rezumat: *De la intrarea sa în vigoare, numeroase acte normative (legi și ordonanțe de urgență) au adus atingere literei și spiritului variantei inițiale a actualului Cod penal. Am scris de fiecare dată despre erorile legislative pe care le-am constatat în acești zece ani, uneori atrăgând atenția asupra lor chiar din faza proiectelor, în speranța (deșartă de altfel) că ele vor fi evitate. Cum toate opiniile mele pe această temă sunt publicate și pot fi consultate, nu revin asupra lor în detaliu (nici nu ar fi posibil) în acest context. Voi face o selecție a principalelor neajunsuri create de legiuitor Codului penal, împărțindu-le în două categorii: erori cu privire la substanța normei (I) și erori cu privire la procesul normativ (II).*

Cuvinte cheie: *infracțiuni pentru care prescripția nu înlătură răspunderea penală, sporirea pedepselor existente pentru unele infracțiuni, noi variante agravate pentru infracțiunile existente, excluderea împăcării pentru unele infracțiuni, noi incriminări, inflație legislativă penală.*

A decade of „harassment” of the Criminal Code

Abstract: *Since its entry into force, numerous normative acts (laws and emergency ordinances) have affected the letter and spirit of the original version of the current Criminal Code. I have written every time about the legislative errors that I have found over the last ten years, sometimes drawing attention to them right from the project phase, in the hope (in vain, by the way) that they will be avoided. As all my views on this subject are published and can be consulted, I do not (nor would it be possible) to return to them in detail in this context. I will make a selection of the main shortcomings created by the legislator of the Criminal Code, dividing them into two categories: errors regarding the substance of the norm (I) and errors regarding the normative process (II).*

Key words: *crimes for which the statute of limitations does not remove criminal liability, increasing existing penalties for some crimes, new aggravated forms for existing crimes, excluding reconciliation for some crimes, adding new crimes, criminal legislative inflation.*

¹ Prezentul articol are la bază intervenția autorului în cadrul Conferinței, „10 ani de la intrarea în vigoare a Codurilor penale”, desfășurată la Facultatea de Drept, Universitatea din București, în zilele de 1-2 februarie 2024.

Încă din faza sa „fetală” (de proiect) actualul Cod penal a fost supus unor „agresiuni”. Am scris la vremea respectivă despre atmosfera din perioada de gestație a Codului, comparându-l cu Copilul divin al lui Pascal Bruckner care, „aflat încă în pântecul mamei reușește să cunoască, într-o deplină maturitate de gândire, ororile lumii în care se pregătește să pășească, ceea ce îl determină să refuze venirea pe lume”². Printre agresiunile prenatale se detașează modificarea Proiectului inițial al Codului penal, de către Comisia parlamentară, care a decis aplicarea obligatorie a sporului de pedeapsă în cazul concursului de infracțiuni (facultativă în Proiect), ceea ce a dus, în practică, la pedepse aberante³. După primii pași în lumea reală (intrarea în vigoare), noul născut a devenit victima propriului genitor. Transformat parcă într-un Cronos al timpurilor noastre, legiuitorul a început să-și devoreze propriul copil, „bucată cu bucată” (a se citi: articol cu articol).

Lăsând de-o parte alegoria, trebuie spus că, de la intrarea sa în vigoare, numeroase acte normative (legi și ordonanțe de urgență) au adus atingere literei și spiritului variantei inițiale a actualului Cod penal. Am scris de fiecare dată despre erorile legislative pe care le-am constatat în acești zece ani, uneori atrăgând atenția asupra lor chiar din faza proiectelor, în speranța (deșartă de altfel) că ele vor fi evitate. Cum toate opiniile mele pe această temă sunt publicate și pot fi consultate, nu revin asupra lor în detaliu (nici nu ar fi posibil) în acest context. Voi face o selecție a principalelor neajunsuri create de legiuitor Codului penal, împărțindu-le în două categorii: erori cu privire la substanța normei (I) și erori cu privire la procesul normativ (II).

I. ERORI CU PRIVIRE LA SUBSTANȚA NORMEI

În ce privește substanța normei, „filozofia” politicii penale, de după intrarea în vigoare a Codului, s-a dovedit a fi una primitivă și a constatat în întărirea represiunii prin mijloacele tradiționale: creșterea numărului de infracțiuni pentru care prescripția nu înlătură răspunderea penală, sporirea pedepselor existente pentru unele infracțiuni, ipoteze noi ale variantelor agravate ale unor infracțiuni, noi variante agravate pentru infracțiunile existente, excluderea împăcării pentru unele infracțiuni și, firește, noi incriminări.

I.1. După cum se poate deduce și din enumerarea anterioară, partea generală a Codului a fost mai puțin expusă dar, nici ea, nu a fost lipsită de „nepăceri”. Din acest punct de vedere este de remarcat apetența legiuitorului (aș zice „obsesiv – compulsivă”) pentru stabilirea de noi fapte imprescriptibile. Astfel, prin Legea nr. 217/ 2020, la art. 153 alin. (2) C.pen. a fost introdusă o nouă literă c), care a adăugat la lista infracțiunilor pentru care prescripția nu înlătură răspunderea penală violul (art. 218 C.pen.) și actul sexual cu un minor (art. 220 C.pen.). La scurt timp, prin Legea nr. 186/2021, la aceeași literă, au mai fost adăugate șase infracțiuni: art. 209 (sclavia), art. 210 (traficul de persoane), art. 211 (traficul de minori), art. 213 (proxenetismul), art. 219 (agresiunea sexuală) și art. 282 (tortura). Am criticat această eroare principială, încă din faza de proiect a legii arătând, printre altele: „Au fost scrise tomuri întregi cu privire la importanța instituției prescripției răspunderii penale, la necesitatea ca represiunea penală să intervină cu promptitudine, pentru a avea eficiență și

² V. Cioclei, Despre necesitatea adoptării unui Nou Cod penal, prefață la Noul Cod penal (Legea 286/2009), Ed. C.H. Beck, 2009.

³ A se vedea în acest sens, V. Cioclei, Pedepsa Girafă, în Manual de criminologie, ed. 10, Ed. C.H. Beck, 2022, p. 210 și urm.

utilitate din perspectiva făptuitorului, a victimei și a societății în general. Nu o să reiau aici argumentele juridice, criminologice și de politică penală în favoarea principiului și a excepției stricte de la acesta, deoarece probabil cei care citesc aceste rânduri le cunosc, iar cei care nu le cunosc, deși ar trebui (în calitatea lor vremelnică de „făcători de legi”), probabil nu citesc... Voi da doar un exemplu care mi se pare sugestiv. Proxenetismul, în varianta tip, face parte, practic, din categoria infracțiunilor fără victimă (cel/cea care se prostituează o face de bună voie, nu este subiect pasiv sau, altfel spus, victimă a vreunei infracțiuni). Ce logică poate avea imprescriptibilitatea unei infracțiuni fără victimă? Ce pace „astrală” se restabilește dacă statul va reuși „performanța” de a condamna un proxenet după 50 de ani de la comiterea faptei? În plus, nu este oare aproape indecent ca, din punct de vedere al prescripției răspunderii penale, să pui pe același plan genocidul cu proxenetismul⁴? În fine, „cireașa de pe tortul imprescriptibilității” este pusă de Legea nr. 217/2023 care, inevitabil, adaugă la aceeași literă c), noile infracțiuni pe care le-a „inventat”: violul săvârșit asupra unui minor (art. 218¹ C.pen.) și agresiunea sexuală săvârșită asupra unui minor (art. 219¹ C.pen.). Tot ce se poate spune este că, în „logica” legiuitorului și în „ritmul” acestuia, ne putem aștepta că multiplicarea infracțiunilor pentru care nu va mai opera prescripția răspunderii penale să ducă, practic, la golirea de conținut a acestei instituții. În realitate, nu existența termenelor de prescripție este problema, cum se va preciza și mai jos (pct. II.1).

I.2. Partea specială a Codului penal a fost ținta predilectă a „agresiunilor” legiuitorului. Voi aminti doar două exemple, din sfera infracțiunilor patrimoniale: primul se referă la sporirea pedepselor, al doilea la suprimarea posibilității împăcării.

I.2.a) În privința sporirii pedepselor, un prim semnal a fost dat de OUG nr. 18/2016. Unul dintre obiectivele actului normativ a fost o protecție sporită a patrimoniului. În acest sens, a fost introdus art. 256¹ C.pen., care a prevăzut majorarea limitelor de pedeapsă cu jumătate, în cazul faptelor care „au produs consecințe deosebit de grave”, pentru cele mai multe infracțiuni patrimoniale. Așa cum precizam la vremea respectivă, prin această intervenție : *„se revine la un sistem sancționator stupid, cu maxime de pedeapsă nejustificat de mari pentru infracțiunile patrimoniale, maxime ce ajung din nou (ca în vechiul Cod penal) să rivalizeze cu cele prevăzute pentru infracțiuni contra vieții. Astfel, spre exemplificare, se ajunge la un maxim de 15 ani pentru un furt calificat (art. 229 alin. 3 raportat la art. 256¹), la un maxim de 18 ani pentru tâlhărie (art. 234 alin. 2 raportat la art. 256¹) etc. Ce studii criminologice s-au făcut pentru a legitima necesitatea revenirii la astfel de pedepse? A rezultat din vreo analiză că judecătorii au aplicat (în vreun caz), pentru astfel de fapte, pedeapsa maximă existentă și aceasta nu a fost suficientă? De unde și cum a venit această decizie de majorare a pedepselor? Cum este posibil ca printr-o ordonanță de urgență, să se modifice o dispoziție din Codul penal care vizează chiar esența sancțiunilor într-o anumită materie”*⁵. După cum am arătat mai sus, acesta a fost doar un prim semnal deoarece, sporirea pedepselor pentru diferite infracțiuni a devenit un hobby al legiuitorului în ultimul deceniu, fapt de notorietate, care nu mai are nevoie de ilustrări concrete...

⁴ V. Cioclei, Aspecte critice referitoare la Proiectul de Lege nr. 153/2021 pentru modificarea și completarea Codului penal Sau Virusul 3P a lovit din nou (bizlawyer.ro). Proiectul la care se face referire în titlu a devenit Legea nr. 186/2021.

⁵ V. Cioclei, Politica penală – „musafirul de-o prună, sau de două”? Revista de Note și Studii Juridice (juridice.ro).

I.2.b) Al doilea exemplu se referă la suprimarea posibilității împăcării. Apărută în plină campanie electorală pentru alegerile parlamentare, Legea nr. 274/2020 a avut și ea ambiții protective, astfel încât, „s-a luat la trântă” cu furtul calificat. Am scris la vremea respectivă despre această modificare, ce a constat în excluderea posibilității ca împăcarea să înlătorească răspunderea penală, în toate variantele furtului calificat pentru care această posibilitate era prevăzută la art. 231 alin. (2), respectiv art. 229 alin. (1) și art. 229 alin. (2) lit. b) și c) C.pen. Pentru a fi mai plastic, am recurs la forța exemplelor : „Haideți să vedem cât de periculoase sunt aceste „dihănii” ce se ascundeau în spatele împăcării, cu un exemplu (o poveste) pentru fiecare: Art. 229 alin. (1) se referă la furtul săvârșit în următoarele împrejurări: a) *într-un mijloc de transport în comun*; exemplu: X, înainte de a coborî din tramvai, sustrage o sacoșă cu mâncare aparținând lui Y, pe care acesta din urmă o așezase lângă scaunul său; b) *în timpul nopții*; exemplu: în luna decembrie, la ora 18.00 (întineric afară), un „copil al străzii” (având vârsta necesară pentru a răspunde penal) sustrage o pâine de pe o tarabă; c) *de o persoană mascată, deghizată sau travestită*; exemplu: o tânără având pe față o mască medicală (pandemia obligă) sustrage o sticlă cu lac de unghii dintr-un magazin de cosmetice; d) *prin efracție, escaladare sau prin folosirea fără drept a unei chei adevărate ori a unei chei mincinoase*; exemplu: X sare peste o balustradă (o escaladează) și pătrunde într-un balcon de la parterul unui bloc, de unde sustrage un borcan cu murături; e) *prin scoaterea din funcțiune a sistemului de alarmă ori de supraveghere*; exemplu: la speța de mai sus, cu tânăra care a sustras sticlă cu lac de unghii, adăugăm circumstanța în care aceasta, anterior, îndepărtase tag-ul de siguranță plasat pe produs (vezi RIL, decizia nr. 6/2020). Art. 229 alin. (2), în ipotezele care ne interesează, se referă la furtul săvârșit în următoarele împrejurări: b) *prin violare de domiciliu sau sediu profesional*; exemplu: X pătrunde, fără drept, în curtea unui vecin de unde sustrage o găină; c) *de o persoană având asupra sa o armă*; exemplu: X se află la vecinul lui pentru a tăia porcul, având asupra sa un cuțit cu care își face treaba; profitând de neatenția vecinului îi sustrage acestuia o sticlă cu țuică”⁶.

În finalul analizei mele am ajuns la concluzia că: „înlăturarea posibilității împăcării în cazul celor șapte variante de furt calificat nu are niciun temei criminologic. Dimpotrivă, o astfel de măsură „merge” împotriva unui curent de politică penală inteligentă la nivel internațional (mă refeream la justiția reparatorie sau restaurativă despre care se făcea vorbire în textul citat). Cred că este o măsură greșită ce se înscrie în ciclul mai amplu al politicii penale populiste despre care am tot vorbit”⁷.

Cu alt prilej, am definit „virusul” politicii penale populiste (3P) în felul următor : „Exacerbarea sentimentului de insecuritate publică, prin toate mijloacele, cu precădere a celor de informare în masă, urmată de propunerea și adoptarea unor soluții „salvatoare”, precum introducerea de noi incriminări sau sporirea pedepselor, în scopul de a obține voturi sau de a *fidelize* electoratul”⁸. Acest virus a acționat în cei zece ani cu precădere în zona infracțiunilor de trafic de persoane și în cea a protecției integrității și libertății sexuale a minorilor, subiecte sensibile care au un impact major asupra opiniei publice. Nu am atins

⁶ V. Cioclei, Furtul calificat și neîmpăcarea Sau Cum Jean Valjean „s-ar răsuci în Mizerabilii”, Bizlawyer-Portalul avocaturii de bussines din România (bizlawyer.ro).

⁷ Idem.

⁸ A se vedea, V. Cioclei, 3P, un „virus” reactivat, care amenință sănătatea justiției penale, în A.U.B. Drept-Forum Juridic nr. 2/2020.

acest subiect aici pentru că este mult prea vast, o „poveste fără sfârșit”, dacă ar fi să „contabilizăm” erorile de substanță în domeniu.

II. ERORI CU PRIVIRE LA PROCESUL NORMATIV

Întrebarea care se pune în legătură cu erorile de substanță apărute prin modificarea Codului penal, cele puține arătate mai sus, precum și multe altele pe care le-am semnalat de-a lungul timpului, este: cum de sunt ele posibile? Orice lucru „făcut” de mintea și mâna omului parcurge un proces tehnologic, mai simplu sau mai complex. Dacă faci un cui respectivi „tehnologia cuiului”. Atunci când cuiul iese strâmb, este clar că tehnologia nu a fost respectată. Pesemne că așa stau lucrurile și în cazul legilor: dacă legea iese strâmbă, procesul normativ a fost, într-un fel sau altul, nerespectat (viciat). Am abordat cu alt prilej acest subiect arătând următoarele: „Ambiția de a face legi a căpătat în domeniul penal o dimensiune îngrijorătoare. Am scris de multe ori, inclusiv în ultima vreme, despre modul necugetat în care se legiferează în acest domeniu. Uneori este vorba despre o simplă iatrogenie⁹ juridică, în sensul că intențiile sunt bune, dar rezultatul este rău¹⁰, alteori este vorba despre legiferări populiste, în sensul că intențiile vizează captarea electoratului, nu îmbunătățirea reglementării¹¹. Am constatat însă că, în toate cazurile, premisa unei legi penale greșite este nerespectarea unor cerințe minime de legiferare în domeniu”¹². Am explicat cu același prilej care sunt principiile sănătoase ale unui proces de legiferare în domeniul penal și care sunt principalele carențe sistemice pe care le putem observa în procesul legislativ penal autohton¹³. Nu voi relua respectivele explicații, dar voi puncta principalele erori concrete care, în opinia mea, au viciat procesul normativ în cazul intervențiilor asupra Codului penal.

II.1. De cele mai multe ori, la baza modificărilor Codului penal nu au stat studii criminologice sau juridice; resortul lor a fost reprezentat de reacții „umorale” la diverse evenimente cu un mare impact mediatic, de pe urma cărora s-a încercat obținerea unui capital politic de imagine. Astfel, în expunerea de motive care a stat la baza Legii nr. 186/2021 (a se vedea mai sus problema imprescriptibilității) se fac referiri la: „ (...) situații ca cea a Dosarului Țăndărei în care 25 de traficanți de copii au fost lăsați liberi deoarece o parte dintre fapte s-au prescris, iar pentru celelalte s-au pronunțat soluții de achitare, după o anchetă de mai bine de 9 ani de la trimiterea dosarului în judecată (...) Astfel de situații nu trebuie să se mai repete de aceea este mai mult decât necesară introducerea imprescriptibilității pentru aceste infracțiuni”¹⁴ Dacă nu s-ar fi lăsat ghidat de „emoții”,

⁹ Pentru termenul de iatrogenie, cu trimitere la N.N. Taleb, a se vedea, V. Cioclei, În căutarea stării de „antifragilitate” pentru persoana juridică și managementul acesteia, în raport cu „stresul penal” (II) (bizlawyer.ro).

¹⁰ A se vedea în acest sens, spre exemplu, V. Cioclei, O perspectivă critică asupra modificărilor și completărilor aduse Codului penal prin O.U.G. nr. 28/2020 sau Un exemplu de politică penală care confirmă zicala: „Și drumul spre iad este pavat cu bune intenții” (bizlawyer.ro).

¹¹ În acest sens a se vedea, spre exemplu, V. Cioclei, 3P, un „virus” reactivat, care amenință sănătatea justiției penale (bizlawyer.ro).

¹² V. Cioclei, Legea penală, între nașterea normală și cea cu probleme sau „Vai de legea noastră”!, (bizlawyer.ro).

¹³ *Idem*, în sensul celor de mai sus.

¹⁴ <http://www.cdep.ro/proiecte/2021/100/50/3/em173.pdf>

legiuitorului ar fi priceput, poate, că în cazul cu pricina, ca și în multe altele, problema nu o reprezintă termenele de prescripție ci, termenele în care organele de justiție (nu) își fac datoria.

II.2. Inițiatorii proiectelor de lege au, de regulă, o pregătire juridică precară în domeniul penal (sau nu au niciuna); cu toate acestea nu apelează la specialiști (teoreticieni și practicieni avizați). Înțelegerea greșită a unor instituții de drept penal rezultă și din erorile grosiere care apar în unele proiecte de lege, erori pe care le-am caracterizat drept dovezi de analfabetism juridic (vezi, printre altele, expresia *pedepsirea infracțiunilor*, propunerea ca „orice faptă care implică *contact sexual* cu un minor cu vârstă mai mică de 15 ani să fie în mod direct încadrată ca viol” sau, propunerea ca violul să fie pedepsit *exclusiv cu detențiunea pe viață*¹⁵).

II.3. Nu există un minim de coordonare în interiorul structurilor legislative și între aceste structuri, astfel încât se dezbat în parlament proiecte de lege care „se bat cap în cap”, conform „principiului nu știe stânga ce face dreapta”. Un ultim exemplu în acest sens a fost reprezentat de cele două proiecte de lege paralele, care se chinuiau, fiecare în felul său, să repare Legea nr. 217/2023 (L 591/2023 și L639/2023)¹⁶.

II.4. Nu numai că nu există o dezbatere reală și benefică a proiectelor de lege în parlament dar, nici măcar nu se mimează o astfel de dezbatere, astfel încât, cel puțin accidental, să existe o minimă șansă de corectare a erorilor. În ultimii ani, proiectele mai multor legi de modificare a Codului penal, au trecut de Senat prin ceea ce eu am numit „procedura indolenței parlamentare”, adică prin depășirea termenului de adoptare prevăzut de art. 75 alin. (2) teza a treia din Constituția României, după care au fost votate în unanimitate (fără dezbateri) în Camera Deputaților¹⁷.

II.5. Există o avalanșă de modificări ce se succed într-un ritm mult prea accelerat, care nu permite o chibzuire temeinică, nici asupra consecințelor directe ale modificărilor, nici asupra consecințelor conexe ale acestor modificări, adică, relația lor cu alte texte. Pentru a înțelege amploarea fără precedent a inflației legislative penale, trebuie precizat că, de la 1 februarie 2014 și până în prezent, au fost adoptate 30 de acte normative, legi și ordonanțe de urgență, prin care s-a modificat și/sau s-a completat Codul penal. Nu întâmplător, hemoragia legislativă s-a accentuat în perioadele preelectorale. Recordul anual absolut îl deține anul 2023 cu 13 (ghinion) legi de modificare și/sau completare, iar recordul lunar îi aparține lunii iulie a aceluiași an cu 5 asemenea legi. Această succesiune halucinantă de acte normative poate reprezenta, în sine, o „speță școală”, *la disciplina: „Circul legiferării penale” pe care, până la urmă, vom fi obligați să o introducem în Programa facultăților de drept*. Evident, cetățeanul, adică destinatarul normei, care s-ar prezuma că trebuie să o cunoască, nu contează în această „ecuație”, pentru că nu are cum să „țină pasul” cu aceste modificări

¹⁵ V. *Cioclei*, 3P, un „virus” reactivat, care amenință sănătatea justiției penale, A.U.B. Drept-Forum Juridic (15.06.2020) cu referire la PL-x nr. 101/09.03.2020 și PL-x nr. 216/29.04.2020.

¹⁶ Pentru amănunte, a se vedea, V. *Cioclei*, Violul săvârșit asupra unui minor, un nou exemplu de iatrogenie juridică, în AUBD Forum juridic nr. 2/2023 (29.11.2023)

¹⁷ În acest sens a se vedea, spre exemplu, V. *Cioclei*, 3P, un „virus” reactivat, care amenință sănătatea justiției penale bizlawyer.ro și V. *Cioclei*, Violența în familie, o nouă țintă a politiciii penale populiste bizlawyer.ro

peste modificări. Dar mă întreb, retoric firește, cum se pot descurca, în acest haos legislativ, cei implicați în actul de justiție penală (polițiști, procurori, judecători, avocați), având în vedere că, spre exemplu, pentru a stabili legea mai favorabilă, în cazul unor infracțiuni contra libertății și integrității sexuale, trebuie să ia în calcul atât de multe variante legislative? Și mă mai întreb, tot retoric, de ce reprezentanții acestor profesii, nu iau nicio atitudine în fața acestui flagel?

În loc de concluzie, voi spune că, noțiunea de hărțuire din titlu nu are o conotație penală ci, se referă la sensul comun al termenului. Conform Dicționarului explicativ al limbii române a hărțui înseamnă (într-o variantă): „A ataca în permanență, la intervale de timp mici, pentru a slei de puteri”¹⁸. Cred că rezultă cu prisosință din cele de mai sus că, aceasta este atitudinea legiuitorului român față de Codul penal, în ultimul deceniu. În acest context, din păcate, nu putem spune că este „un ceas” la care îl sărbătorim ci, mai degrabă, unul la care îl deplângem...

¹⁸ <https://www.dex.ro/h%C4%83r%C8%9Buire>